

Jog

történeti szemle

2018
3–4. szám

BUDAPEST · DEBRECEN · GYŐR · MISKOLC · PÉCS · SZEGED

A TARTALOMBÓL

Program és cselekvés
dr. Charmant Oszkár életművében

A lókupeczek joga

A magánjog fejlődése Horvátországban
1848–1945

A közérdekű per a kartelljogban

A gyámok megtérítési igényének eszközei
többes gyámság esetén a római jogban

Vezetői felelősség a XIX. század végi
– XX. század eleji magyar és román
társasági jogban

A női munka szabályozásának
főbb csomópontjai a XIX. századi
Egyesült Királyságban,
kitekintéssel Magyarországra

Gondolatok a magyarok eredetéről
és államiságunk kezdeteiről

A nemzetiszocialista Németország
bírái büntetőjogi felelősségre
vonásának elmaradása

Szladits Károly tanúvallomása
a népbiztosok perében (1920)

Charmant Oszkár

TARTALOM

TANULMÁNYOK

ROKOLYA Gábor – Program és cselekvés dr. Charmant Oszkár életművében	1
SZABÓ Béla – A lókupeczek joga. Szavatossági kérdések a XVII. század európai jogtudományában	9
és gyakorlatában egy nevezetes esetgyűjtemény kapcsán	
KRESIC Mirela – A magánjog fejlődése Horvátországban 1848–1945	30
VARGA Norbert – A közérdekű per a kartelljogban	37
ÚJVÁRI Emese – A gyámok megtérítési igényének eszközei többes gyámság esetén a római jogban, különös tekintettel a fizető gyámtársat megillető utilis actio jellegére	45
MŰHELY	
PÁL Előd – Vezetői felelősség a XIX. század végi – XX. század eleji magyar és román társasági jogban	56
SZABÓ Péter Zsigmond – A női munka szabályozásának főbb csomópontjai a XIX. századi Egyesült Királyságban, kitekintéssel Magyarországra	68
DISPUTA	
KÉPES György – Gondolatok a magyarok eredetéről és államiságunk kezdeteiről	76
STÁL József – A nemzetiszocialista Németország bírái büntetőjogi felelősségre vonásának elmaradása	81
FORRÁS	
„Most már nincs magánjog, nincs közjog, szüntessék be az előadásokat”. Szladits Károly tanúvallomása a népbiztosok perében (1920) – TAKÁCS Péter	97
Adventi ajándék – karácsonyi kitüntetés. A Magyar Köztársasági Érdemrend és Érdemérem kitüntetettjei 1947-ben – FÖGLEIN Gizella	104
KÖNYVEKRŐL	
DOMANICZKY Endre – Fráter György új életrajza. Oborni Teréz könyvéről	105
STIPTA István – Nélkülözhetetlen segédkönyv a jogtörténeti jelenkor kutatásához. Soltész István könyvéről	106
SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet – Erdély jogtörténete	108
SZEMLE	
Az eleven jog fájáról. Könyvbemutató az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Alkotmányjogi	110
Tanszékén – BOJNÁR Katinka	
Egy doktori védés margójára. Farkas Ádám: Az állam fegyveres védelmének alapvonalai és a kiegészítést követő polgári evolúciója – KELEMEN Roland	111
Egy Bolyai-kutatás kezdete: a kartelljog történeti vizsgálata – VARGA Norbert	113
IN MEMORIAM	
Szádeczky-Kardoss Irma – VARGA Csaba	114
BIBLIOGRÁFIA	
Szádeczky-Kardoss Irma irodalmi munkássága – VARGA Csaba	116
HÍREK	119
E SZÁMUNK SZERZŐI	124

A címlapon: Charmant Oszkár közjegyző (Buda, 1861. február 27. – Innsbruck, 1925. május 29.)

Jog

történeti szemle

Nemzetközi szerkesztőbizottság:

Dr. Wilhelm Brauner (Bécs), Dr. Izsák Lajos (a szerkesztőbizottság elnöke), Dr. Peeter Järvelaid (Tallinn), Dr. Günter Jerouschek (Jéna),
Dr. Srđan Šarkić (Újvidék), Dr. Kurt Seemann (Bázel), Dr. Erik Štenpien (Kassa), Dr. Martin Löhnig (Regensburg)

Szerkesztőség: Dr. Barna Attila, Dr. Béli Gábor, Dr. Homoki-Nagy Mária, Dr. Koncz Ibolya, Dr. Máthé Gábor,
Dr. Mezey Barna, Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István, Dr. Szabó Béla

Főszerkesztő: Dr. Mezey Barna
Szerkesztő: Bódiné dr. Beliznai Kinga

A szerkesztőség címe: 1053 Budapest, Egyetem tér 1–3., II. em. 211. Tel./fax: 411-6518

ISSN 0237-7284

Kiadja a Debreceni Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszéke,
a Károli Gáspár Református Egyetem Jogtörténeti-Jogelméleti Intézete, a Miskolci Egyetem Jogtörténeti Tanszéke,
a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Állam- és Közigazgatástörténeti Tanszéke, a Pécsi Tudományegyetem Jogtörténeti Tanszéke,
a Széchenyi István Egyetem Jogtörténeti Tanszéke, a Szegedi Tudományegyetem Magyar Jogtörténeti Tanszéke

Felelős kiadó: Dr. Mezey Barna
Kiadói munkálatok: Gondolat Kiadó

- ¹⁰ Franz Klein polgári eljárás kódexéről lásd van Rhee, C. H.: Introduction. In van Rhee, C. H. (ed.): *European Traditions in Civil Procedure*. Antwerpen–Oxford, 2005, Intersentia, 11–14. p.
- ¹¹ <https://www.njuskalo.hr/image-w920x690/antikvarne-knjige/opci-austrijski-gradanski-zakonik-ur-stjepan-posilovic-slika-89902981.jpg>
- ¹² E joghatóságokkal kapcsolatban lásd Krešić 2007, 154. p.
- ¹³ Uzelac, Alan: Accelerating civil proceedings in Croatia – A history of attempts to improve the efficiency of civil litigation. In van Rhee, C. H. (ed.): *The Law's Delay. Essays on Undue Delay in Civil Litigation* (Ius Commune. European and Comparative Law Series). Antwerpen–Oxford–New York, 2004, Intersentia, 283–313. p. https://bib.irb.hr/datoteka/195152.C-3.8_Uzelac_Accellerating.pdf

- ¹⁴ Krešić 2007, 161–162. p.
- ¹⁵ Krešić 2007, 164–165. p.
- ¹⁶ A volt Szerb és Montenegrói Királyság joghatósága az ún. tapia-rendszert követte, amely a török hódoltságból örökölt tennylvántartó rendszer volt, amely idővel kissé módosult. További tudnivalók a tapia-rendszerről Čulinović, Ferdo: *Državopravni razviti Jugoslavije*. Zagreb, 1981, Pravni fakultet u Zagrebu, 188. p.
- ¹⁷ Krešić 2007, 159–161. p.
- ¹⁸ Krešić 2007, 163–164. p.
- ¹⁹ Čepulo 2012, 290–292. p.
- ²⁰ Čepulo 2012, 302–304. p.
- ²¹ <http://www.antifasisticki-vjesnik.org/hr/kalendar/7/24/73/>

A XX. században megváltozott gazdasági és politikai körülmények következtében szükségesnek mutatkozott a kartellek jogi rendezése, amelynek eredményeként 1931-ben felállításra került a Kartellbírórság.¹ A kartelltörvény (1931. évi XX. tc.) az állami felügyelet megvalósítását szabályozta, és ennek megfelelően a törvényben bevezetésre kerülő közérdekű pernek is ez volt a rendeltetése. A kartellszerződések magánjogi szabályozását a kartelltörvény nem érintette, azokra továbbra is az általános magánjogi elveket kellett alkalmazni, amelynek következtében a magánjogi jogviták eldöntése a polgári és a választott bíróságok hatáskörében maradt.²

E tanulmányban a Kartellbírórság hatáskörével foglalkozom, ismertetve a vonatkozó döntvényeken keresztül a bíróság jogegységesítésre vonatkozó iránymutatásait.

I. A közérdekű per megindításának lehetőségei

A kartelltörvény az állami beavatkozás egyik legfontosabb eszközének tekintett közérdekű per három esetét különböztette meg. A kartelltörvény 6. pontjában foglalt rendelkezésnek megfelelően a közérdekű pert a közgazdasági miniszter kezdeményezésére a *kincstári jogügyigazgató* indította meg. A miniszter ebben az esetben azt kívánta elérni, hogy a kartellt oszlassák fel, vagy a kartellhatárok fogyanatosítására ne kerüljön sor. Ebben az értelemben a feloszlítás, az eltiltás közigazgatási, pontosabban rendszeti jellegű intézkedésnek minősült. „A kartellbírórság tehát közérdekű perben közrendészeti funkciót végez bírói formák közt.”³ Dobrovics Károly is hangsúlyozta, hogy a bíróság közjogi feladatokat lát el, és fontosnak tartotta, hogy a bírói függetlenség tekintélye ne csorbuljon, hiszen a magánjogi viták elintézésébe a törvény nem engedett beavatkozást.⁴

Az állami beavatkozás feltételeit ugyancsak a kartelltörvény határozta meg. A közjó és a közgazdaság veszélyeztetése jelentette a kiindulási alapot. A törvény 7. §-a

Varga Norbert

A közérdekű per a kartelljogban

szólt a közérdekű per indításának lehetőségéről.⁵ A kartell ellen közérdekű pert lehetett indítani, ha a kartell működése a törvénybe, a jó erkölcsbe vagy közrendbe ütközött, különösen, ha a közgazdaság és a közjó érdekeit sértette.

Kérdésként merül fel, hogy a törvény megsértésén mit kellett érteni? Különösen jelentős ez a probléma, ha megvizsgáljuk a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvénycikket. A kartelltörvény előbb említett szakasza alapján felmerült, hogy a versenytörvény megsértése miatt a kartellel szemben indítható-e közérdekű kereset a közgazdaság és a közjó veszélyeztetése nélkül?

A kérdés megválaszolásához azonban tisztázni kell a közérdek fogalmát.⁶ A kartellek monopolisztikus helyzete miatt annyira veszélyesek lehettek, hogy a magánérdekű törvénysértéseket is közrendbe ütközőnek tekinthették. Ez különösen megmutatkozott a kartellen kívül álló személyekkel szemben használt eszközök (például bojkott) viszonylatában, amelyek a kartellek monopolisztikus helyzetének kialakításához és a szabad verseny korlátozásához vezethettek, hiszen a „kartel monopolisztikus hatalmának növelése és a szabadverseny mindennemű korlátozása magukbanvéve közérdekellenesek és ezért ily esetekben a közérdekű eseteket a magánérdekektől szétválasztani nem lehet”.⁷ Ezzel szemben mégis fontos felhívni a figyelmet a következő szempontokra. A verseny tisztaságával kapcsolatos ügyek általában az üzleti forgalomnak közérdekű részét képezték, közvetetten érintve a közérdeket. A közérdek tényleges veszélyeztetéséről csak akkor beszélhetünk, ha az eset közvetlenül veszélyeztetette a közérdeket. Ranschburg Nándor szerint

„általánosságban azt mondhatjuk, hogy az oly rendelkezés, amely csak egyesekre van közvetlen kihatással – magánérdekű; – oly rendelkezés azonban, amely széles rétegeket és vagy a termelés gépezetébe nyúl bele, vagy a közfogyasztásra van jelentős befolyással, közérdekű”.⁸

A kartelltvörvény a kartelleket alapvetően nem tekintette közérdekellenesnek. A közérdek fogalma kartelljogi értelemben egybeesett a közgazdaság és a közjó fogalmával. Ranschburg szerint a „közgazdaság fogalma felöleli a nemzeti termelés egész apparátusát; – a közjó fogalma magában foglalja a gazdasági élet minden egyetemes érdekét; ezért a kettő együttesen kimeríti azt a közérdeket, melynek megóvása a kartelltvörvény feladata”.⁹ Ebből azt a következtetést kell levonni, hogy a versenytörvény rendelkezéseinek a megsértése az esetek többségében nem jelentette a közérdek megsértését. A közérdek sérelme elengedhetetlen feltétele volt a közérdekű per megindításának. Elképzelhetetlen volt, hogy a közérdek sérelme nélkül a kincstári jogügyigazgató magánérdekből indítson pert. Ezt a pert olyan esetekben lehetett kezdeményezni, amikor a közérdek közvetlen veszélyben volt. Ebből az is következett, hogy a jogügyigazgató a közérdekű keresetet csak a közgazdaság és a közjó érdekeinek megsértésére alapíthatta. Megállapítható, hogy a tisztességtelen versenyről szóló törvény rendelkezéseinek megsértése még nem jelentett elégséges jogalapot a közérdekű per megindításához.

A Kartellbíróóság a tárgyalás során csak azt vizsgálhatta, hogy az adott ügy kapcsán a közgazdaság és a közjó érdekeit sértette-e a kartell magatartása vagy sem. Azt már nem elemezhetette, hogy a kartell magatartása sértette-e valamelyik, például a tisztességtelen versenyről szóló törvény rendelkezéseit. Ebben az esetben a közérdek megsértése állt szemben az üzleti tisztességgel. A bojkott csak akkor ütközött a tisztességtelen versenyről szóló törvény rendelkezéseibe, amikor az üzleti közfelfogás, a korabeli iparos világ nézete szerint az üzleti tisztességet sértette. A közgazdaságot pedig csak akkor veszélyeztette az említett magatartás, ha az a nemzeti termelésre vagy a fogyasztásra káros hatást gyakorolt. „A versenybíróóság mindig az üzleti közfelfogás szerint köteles a kérdést elbírálni, viszont a kartellbíróóságnak az üzleti közfelfogáshoz semmi köze sincsen. Ezért volna hiba, ha a kartellbíróóság a versenytörvény megsértésére alapítaná ítéletét.”¹⁰ A közérdekű per megindítását a közgazdaság és a közjó védelme indokolhatta, minden egyéb kérdés eldöntése tehát a polgári bíróságok és a választott bíróságok hatáskörébe tartoztak. A közérdekű perben a Kartellbíróóság nem döntött az „alapul fekvő magánjogi jogviszony felett”, ami alapján pontos határvonalat lehet húzni a Kartellbíróóság és a rendes bíróságok hatásköre között.¹¹

A közérdekű kereset másik esete a következő volt. A kartelltvörvény 12. §-a szabályozta, hogy abban az esetben, ha a rendes bíróság vagy a választottbíróóság előtt felmerült a közérdek veszélyeztetése, arról a közgazdasági minisztert értesíteni kellett, aki 30 nap alatt nyilatkozott arról, hogy az ügyet átteszi-e a Kartellbíróósághoz vagy

sem.¹² A rendes vagy a választott bíróságok ebben az esetben nem hozhattak ítéletet. A törvény e rendelkezésének az volt a célja, hogy a magánfelek ne döntsenek olyan ügyben, amelyben a közérdeket veszélyeztették.

A kartelltvörvény rendkívüli jogot biztosított a miniszternek, amelynek következtében az ügyet elvonhatta és a vitás kérdés elbírálását a Kartellbíróóság elé utalhatta. Ezt követően a Kartellbíróóság döntését, megállapító ítéletét a rendes bírósággal közölte. A miniszter minden esetben a közgazdaság és a közjó veszélyeztetése esetén vonhatta el az ügyet a bírótól, és csak a közgazdaság és a közjó veszélyeztetését vizsgálhatta a Kartellbíróóság. A miniszter ezzel szinte már sértette az 1869. évi IV. tc.-ben rögzített bírói függetlenséget, hiszen egy folyamatban lévő ügyet vont el annak rendes bírójától.

„Az alkotmányjogi aggodalmak azonban így is csak akkor oszthatók el, a kartellbíróóság nem a magánjogi kérdés elbírálását veszi ki a rendes bíró kezéből, hanem az eldöntendő kérdésnek csupán rendészeti szempontból fontos vonatkozásait, míg az ügynek magánjogi vonatkozásai – tehát pl. a tisztességtelen verseny fennforgásának kérdése – ismét visszakerülnek annak rendes bírójához.”¹³

A közérdekű per utolsó esete a kartelltvörvény 13. §-ban szabályozott *választott bírósági ügyek*, miszerint a választott bíróság ítéletét a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc.-ben (784. §) felsorolt esetekben és azon az alapon is meg lehetett támadni, hogy a kartelltvörvény rendelkezéseit sértette. Ezekben az esetekben a választott bíróság ítéletét megsemmisíthette a Kartellbíróóság. A törvény 2. §-a alapján minden olyan ítéletet megsemmisíthetett, amelyet a közgazdasági miniszternél be nem mutatott kartellszerződés alapján hoztak.

A választott bíróság ítéletének érvénytelenítésére vonatkozó per is közérdekű pernek minősült, „mert ezt a pert is csak a közgazdasági miniszter indíthatja meg és a felperesi jogokat ebben az esetben is a kincstári jogügyi igazgatóság gyakorolja”.¹⁴ A közgazdasági miniszter ebben az esetben is csak a közgazdaság és a közjó védelme érdekében élhetett kivételes jogával, ellenben intézkedése alkotmányjogi szempontból aggályos lett volna. A miniszter „az érvénytelenítési pert kivételesen alkalmazandó eszköznek tekintti, amelyet csak parancsoló közérdekből vesz igénybe, – minden más esetben azonban a meghozott bírói ítélet érintetlenségét tiszteletben tartja”.¹⁵ Az érvénytelenítési per annak megállapítására vonatkozott, hogy vajon a kartell működése veszélyeztette-e a közgazdaság és a közjó érdekeit vagy sem, illetve hogy a választott bíróság kellően figyelembe vette-e az erre alapított kifogásokat. Más anyagi jogszabálysértést a Kartellbíróóság nem vizsgálhatott.

II. Közérdekű perek a Kartellbíróóság előtt

A kartellszerződés és az abba foglalt választott bírósági szerződés érvénytelensége és a kartellszerződés miniszteri bemutatásainak elmulasztása miatt indult eljárás a Kartellbíróóság előtt a következő ügyben. A választott bírósági szerződést magában foglaló megállapodás árura vonatkozóan a forgalom és az áralakítás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó módon állapított meg kötelezettségeket, így az 1931. évi XX. tc. 1. és 2. §-ainak hatálya alá tartozott. A megállapodás megkötésében kereskedelmi társaságok is részt vettek, amelyet írásba kellett foglalni a kartelltörvény alapján, és a mindenkori illetékes miniszternek nyilvántartás végett be kellett mutatni. A bemutatásra speciális szabályok vonatkoztak, mivel a vita tárgyává tett szerződés a kartelltörvény hatálybalépése (1931. október 15.) előtt keletkezett, ezért a bemutatásnak a kartelltörvény 16. §-a szerint az életbelépésétől számított 45 nap alatt, tehát 1931. november 29. napjáig kellett volna megtörténnie.¹⁶

A Kartellbíróóság megállapította, hogy a bemutatásra nem került sor. A bemutatás elmulasztása folytán a megállapodás a kartelltörvény 2. §-a szerint érvényét veszítette, és a szóban forgó megállapodásba foglalt választott bírósági szerződés,

„mint a főmegállapodásnak járulékos természetű kiegészítő része, a főmegállapodás sorsában osztozván, ugyancsak érvénytelenné vált, következtetésképpen az ilyképpen érvénytelenné vált szerződés alapján az 1932. évi február hó 9-én összeült választott bíróság jogszerűen már meg sem alakulhatott”.¹⁷

Az érvénytelen megállapodáson alapuló kötelezettségeknek választott bírósági határozaton alapuló kikényszerítése egyértelműen törvényellenes, amelynek következtében a miniszter utasítására fellépő kincstári jogügyi igazgatóság a választott bíróság ítéletének érvénytelenítését a kartelltörvény 13. §-a alapján kérhette.

Alaptalan volt a II. rendű alperesnek az az érvelése, hogy a kereset elbírálása a rendes bíróság és nem a Kartellbíróóság hatáskörébe tartozott, mert a kartelltörvény 13. § 2. bekezdésének értelmében a keresetet csakis a Kartellbíróósághoz lehetett benyújtani. Az ismertetett okokra hivatkozva a Kartellbíróóság érvénytelennek mondta ki a választott bíróság ítéletét.

A Kartellbíróóság hasonló döntést hozott abban az ügyben is, ahol a bemutatás elmaradása miatt érvénytelen megállapodásba foglalt választott bírósági szerződés „a főmegállapodás sorsában osztozván, ugyancsak érvénytelenné válik”.¹⁸ A Kartellbíróóság kimondta, hogy a kartelltörvényben nincs olyan rendelkezés, ami szerint a mulasztás igazolása iránt benyújtott kérelem kapcsán a miniszter döntött volna.

Az érintett ügyben a II. és a III. rendű alperesek 1928. december 28-án és 1929. január 1-jén megállapodást kötöttek, amelynek alapján 1929. január 1. napjától egészen 1932. január 30. napjáig terjedő időre tűzifa, szén, kokszt

és kovácsszén beszerzésére, valamint P[ápa] város területén és annak környékén történő árusításra, az áruk eladási árának, az eladás feltételeinek meghatározására, a forgalom mikénti lebonyolítására és elszámolására, továbbá a kölcsönös vevővédelemre nézve egymást kötelező szabályokat állapítottak meg. A II. és III. rendű alperesnek ez a megállapodása nem az ügyletek alkalmoszerű lebonyolításának szabályozására irányult, hanem arra, hogy huzamosabb időre meghatározza a felek magatartását. A megállapodásban vállalt kölcsönös kötelezettségek megállapításának nyilvánvaló célja az volt, hogy az árura vonatkozóan a forgalom és az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt szabályozza.

A Kartellbíróóság határozatában kimondta, hogy „ilyen megállapodás pedig annak személyi, gazdasági és területi mértékére való tekintet nélkül az 1931. évi XX. t.-c. 1. §-a alá esik”.¹⁹ A megállapodás létesítésében kereskedelmi társaságok is részt vettek, így azt az előző eset kapcsán is ismertetett okok miatt be kellett volna mutatni a miniszternek, ami azonban elmaradt. A megállapodás a kartelltörvény 2. §-a szerint érvényét veszítette, amin az sem változtatott, hogy a miniszter felhívására a II. rendű alperes 1932. szeptember 1-jén a bemutatási kötelezettségét teljesítette. „A törvényben meghatározott határidő elmulasztása miatt érvénytelen ügyletet ugyanis az utólagos bejelentés érvényessé nem teszi”.²⁰

Nem volt alapos az I. és a II. rendű alperes védekezése sem, ami azt tartalmazta, hogy a választott bírósági szerződés érvénye és hatálya az alapszerződés érvényével és hatályával nem esik szükségképpen egybe, „mert a szóban levő jogviszony szabályozásának közérdekű természete és különleges [rendészeti] jellege, valamint az 1931. évi XX. t.-c. meghozatalának célja a kartelmegállapodás anyagi jogi és eljárásjogi hatályának azonos megítélését teszi indokolttá”.²¹

A megállapodásba foglalt választott bírósági kikötés a bemutatásra megállapított határidő lejártával érvényét veszítette ebben az esetben is, így az érvénytelenné vált választott bírósági kikötés alapján a választott bíróság ezt követően jogszerűen meg sem alakulhatott, amelynél fogva a választott bíróság nem hozhatott volna olyan ítéletet, ami a feleknek a kartelmegállapodás korábbi (érvényes) fennállása idejéből származó jogait és kötelezettségeit érintette. A Kartellbíróóság kimondta, hogy a

„főmegállapodásnak egymással szorosan összefüggő rendelkezései, mint az ahhoz »elválaszthatatlan rész«-ként járult [...] kiegészítések egységes jogügyletet alkotnak, amelynek nincsenek olyan kikötései, amelyek az 1931. évi XX. t.-c. 1. §-ában körülírt [kartel] megállapodáson kívül önállóan is megállhatnak: annak az alperesi érvelésnek sincsen alapja, hogy a választott bíróság a törvény 11. §-a alapján jogszerűen ítélezhetett az [...] szerződésből folyó olyan igények tárgyában, amelyek a kartelmegállapodás érvénytelensége dacára hatályukban fennmaradtak”.²²

Mindezek alapján a Kartellbíróóság a választott bíróság ítéletét érvénytelenítette.

A következő jogesetben szintén a bemutatási kötelezettség kapcsán került előtérbe a kartellszerződéshez történő csatlakozás. A Kartellbíróóság határozatában kimondta,

„ha valamely jogügylet, amelynek érvényességéhez írásba foglalás szükséges, utólag csatlakozik újabb szerződő fél, az ezzel szemben is kötelező írásbeli alak nemcsak a szerződésnek vele szemben is egész terjedelmének, vagy lényeges tartalmának írásba foglalásával, illetve a szerződést tartalmazó okiratnak aláírásával, hanem akkor is létesül, ha oly írásbeli nyilatkozat létezik, amelyből az új szerződő félnek a szerződéshez való csatlakozása kétségtelenül megállapítható”.²³

A megállapodásnak tartalmaznia kellett a szerződés lényegével kapcsolatban a felek megegyezését.

Adott esetben a felperesek között 1930. július 14-én létrejött kartellszerződés a megállapodást egész terjedelmében tartalmazta. A Kartellbíróóság szerint a fellebbviteli bíróság ítéletének indokolása helyes, miszerint az alperes többször írásban kijelentette a szerződéshez való hozzájárulását. A bíróság nem tartotta relevánsnak azt az indokot, hogy az alperes a nyilatkozat kiállításakor a kartellmegállapodás tartalmát nem ismerte. A fellebbviteli bíróság szerint ennek azért nincs jelentősége, mert az alperes a kartellszerződésnek egész terjedelmében történt közlése után olyan írásbeli nyilatkozatokat tett, amelyekből a szerződés elfogadása kétségtelenül igazolható. Alapítalanul vitatta tehát az alperes azt, hogy az írásbeli hozzájárulás nem megfelelő, hiszen

„már az 1931. évi március hó 20-án tartott megbeszélés alkalmával, majd a kartellszerződés bemutatására az 1931. évi XX. t.-c. 2. §-ában meghatározott időt közvetlenül megelőzően is kívánták a szerződésnek az alperes által való aláírását; vagyis, hogy a felek ezzel a magatartásukkal a szerződésnek a megjelölt alakban való létesülésétől tették függővé annak érvényességét. Mert kétségtelen, hogy a szerződés aláírásával a felperesnek egyedüli célja az volt, hogy azzal az alperesnek az írásban való hozzájárulása bizonyíttassék, de nem az írásbeliségen túl valamely határozott alak kikötése. Ilyként pedig az aláírás meg nem történnie, illetve utóbb történt megtagadásának a kifejtettek mellett jelentősége nincs.”²⁴

A Kartellbíróóság kimondta, hogy a fellebbviteli bíróság helyesen állapította meg, hogy az 1931. évi XX. tc. 1., illetve 16. §-a értelmében az írásba foglalás feltétele az érvényes kartellszerződésnek, amely az alperessel szemben jogokat és kötelezettségeket állapított meg. Az állandó bírói gyakorlat szerint a választott bírósági szerződés érvényessége vagy hatályossága nem esett szükségképpen egybe az alapszerződés érvényességével.

„Az a kérdés tehát, hogy a kartellszerződésben foglalt választottbíróisági kikötés érvényességét mennyiben érint a szerződés aláírásának, illetve a felperesek által ehelyett létesített újabb választottbíróisági szerződés aláírásának a hiánya, az alapszerződés érvényességére befolyással nincsen.”²⁵

A Kartellbíróóság egy konkrét ügy kapcsán megpróbálta definiálni a kartellszerződés fogalmát. Az 1927. április 9-én kelt megállapodás értelmében az alperes kötelezte magát, hogy a tárgyalás során ismertetett Sz. védjegy vagy más védjegy alatt a megállapodásra tekintettel pipereszappanokat sem gyártani, sem forgalomba hozni nem fog, ahogyan azt addig sem tette, kivéve a Sz. mandula-szappant, a Sz. glicerinszappant és a Sz. fürdőszappant, amelyekre a gyártási és forgalomba hozatali tilalom nem vonatkozott.²⁶ Ha pedig az alperes a szerződés ideje alatt Sz. vagy más védjegyű pipereszappanok gyártásával, illetve eladásával kívánt volna foglalkozni, akkor a kész szappanokat a felperestől kellett volna megvásárolni. Szerződésszegés esetén felperesnek kötbért kellett volna fizetni. A felperes ezzel szemben köteles volt az alperes által a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamaránál vezetett védjegylajstromban bejegyzett Sz. védjegyek törlése iránt a Kereskedelmi Minisztériumnál folyamatba tett petét visszavonni, és olyan nyilatkozatot tenni, hogy a saját korábbi Sz. ábrás védjegyének a védjegylajstromból való törléséhez hozzájárult, és kötelezettséget vállalt, hogy Sz. szó vagy ábrás védjegyű szappant ezután bejegyzés alapján vagy a nélkül fogalmazni nem fog, vagy azt másnak nem fogja engedélyezni. A megállapodás ismertetett tartalmából, a Kartellbíróóság megítélése szerint nem derült ki, hogy a felek kartellszerződést akartak-e létrehozni.

A viszonyosan vállalt kötelezettségek vizsgálata után kétségtelen, hogy az alperes annak fejében, hogy a felperes a védjegy törlésére irányuló keresetét visszavonta, a saját korábbi Sz. védjegye törléséhez hozzájárult, és a Sz. védjegy használatáról, a pipereszappanok gyártásáról és forgalomba hozataláról lemondott, illetőleg arra vállalt kötelezettséget, ha a pipereszappanok forgalomba hozatalával mégis foglalkozni kívánna, akkor a szappanokat kész állapotban a felperestől fogja megvásárolni.

A Kartellbíróóság megállapította, hogy

„ezek viszonyos kötelezettségek a termelés, a forgalom, vagy az eladói áralakulás tekintetében vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó vagy a versenyt más módon szabályozó módokat nem állítanak fel, hanem egyszerű versenytilalmi kikötések azzal a céllal, hogy a felperes részére a korábbi védjegyről történt lemondása ellenében bizonyos meghatározott időre anyagi előnyöket biztosítsanak. Miután tehát a megállapodásnak sem a célja, sem pedig az eredménye nem a termelés, a forgalom, vagy az áralakulás, illetve nem a gazdasági versenyt bármi módon szabályozó rendelkezés létesítése volt s a felek nem is erre vállaltak kötelezettséget, az ismertetett megállapodás az 1931. XX. t.-c. 1. §-ában szabályozott kartellszerződés fogalmi körébe nem vonható.”²⁷

E felfogás helyességét igazolta az 5381/1931. M. E. számú rendelet 2. §-a is, miszerint a törvény hatálya alá azok a megállapodások tartoztak,

„amelyek a termelésnek, illetve az üzem nagyságának meghatározása, a termelésnek, beszerzésnek vagy érté-

*kesítésnek terület szerint vagy más kulcs szerint meghatározott elosztása, továbbá az eladás, a vásárlás, a beszerzés, a szállítás, a vételár megállapítása, követelése, hitelezése, fizetése vagy behajtása, általában üzleti feltételek megállapítása vagy alkalmazása tekintetében létesít árura vonatkozó kötelezettséget”.*²⁸

A felek között létesített megállapodás az előfeltételeknek egyikét sem tartalmazta.

A Kartellbíróóság továbbértelmezte a kartellszerződés fogalmát a megállapodás célja és rendeltetése alapján. Ha a szerződés tárgya nem áru, de ennek ellenére megállapítható, hogy a szerződés fő célja árura vonatkozóan a gazdasági versenynek az áralakulás tekintetében való korlátozása vagy szabályozása, és az egész megállapodás csupán e cél érdekében jött létre, akkor nem a szerződés kifejezett tárgya, hanem a szerződés által célba vett eredmény bírt döntő jelentőséggel. Ha a szerződés célja és rendeltetése az 1931. évi XX. tc. 1. §-ában meghatározott fogalmi körbe tartozott, akkor a szerződésre az 1931. évi törvény rendelkezéseit kellett alkalmazni, azaz kartellszerződésnek minősült. A kartellszerződés semmissége kapcsán a Kartellbíróóság kimondta, hogy

*„a versenytalalom kikötése anyagi jogunk értelmében annyiban érvényes, amennyiben a korlátozás a másik fél jogos érdekeinek védelmére szükséges és kötelezettre túlzott terhet nem ró és még ha a szerződés a kötelezettre túlzott terhet róna is, ez még a versenytalalom kikötést nem teszi egészben semmissé, mert a jog nem tagadja meg a hatályt a szerződésnek attól a kisebb mértékétől, amely a feleknek a szerződéshez fűződő érdekét a felek szándéka szerint még mindig kielégíteni alkalmas. Ha azonban a versenytalalom kikötése nem a jogosult fél jogos érdekének védelmére szükséges, hanem az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó, vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettség megalapítására irányul, úgy az ilyen versenytalalom kikötése már az 1931. évi XX. t.-c.-nek a szabályozása alá esik.”*²⁹

A részleges semmisség esetén az egész jognyilatkozat megdőlt, kivéve, ha a nyilatkozatot tevő személy a szerződést a semmis rész kikötése nélkül is megkötötte volna.

A Kartellbíróóság szerint a fellebbviteli bíróság hivatalból vizsgálhatta azt, hogy a szerződés érvénytelen-e vagy sem. Az alperes védekezésében a kereset alapjául szolgáló szerződésnek a közrendbe és a jó erkölcsbe ütköző jellegét vitatta, amelynek folytán alaptalan volt a felperes felülvizsgálati kérelme, miszerint a fellebbviteli bíróság jogsértést követett el, amikor vizsgálat tárgyává tette azt, hogy a kereset alapjául szolgáló megállapodásra a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. vonatkozik-e.

A peres felek között 1934. október 24-én létrejött szerződés szerint K. Sámuel és az Á. és H. Rt. alperes opciót adtak a felperes ingatlanainak a felépítményekkel és tar-

tozékokkal együtt történő megvételére 90 000 pengőért tehermentesen, és ugyancsak opciót adtak a felszerelés megvételére 55 000 pengő vételárért. Az ingatlan és felszerelés megvételét nem lehetett egymástól elválasztani. Az opció alapján a felperes gyakorolhatta volna a vétel jogát saját cége által, vagy az általa megjelölt természetes vagy jogi személyek vonatkozásában oly módon, hogy az alperes köteles lett volna az átíráshoz szükséges okiratokat aláírni.

Az átírással kapcsolatban az alperes és K. Sámuel kötelezettséget vállaltak, hogy az alperest megillető kontingensjogosultságok az ingatlant megvásárló cégeket vagy jogi személyeket illetik meg. Az alperes baromfi, tojás és vad vételére és eladására irányuló tevékenységét be kellett szüntetnie. K. Sámuel kötelezettséget vállalt arra, hogy a vétel megtörténte esetén, Magyarország területén baromfi, tojás és vad vételével sem direkt, sem indirekt módon nem foglalkozik. Az opcióval legkésőbb 1935. február 28-ig lehetett élni. Amennyiben e jogát valamilyen oknál fogva nem tudta volna érvényesíteni, úgy az alperes kötelezettséget vállalt arra, hogy telepeit 1934. október 24-én kiállított bizományi szerződés értelmében 20 000 pengőért három évre további használatra átengedi a felperesnek. Ebben az esetben a használati időtartam 1935. október 1-jén kezdődött volna, és 1938. október 1-ig tartott volna. A háromévi használati jog érvényesítése a felperes kizárólagos joga volt. Ha a felperes 1935. február 28-ig opciós jogával nem él, akkor 3000 pengőt kellett volna fizetni K. Sámuelnek. E szerződés tartalmát a felek csak annyiban vitatták, hogy az alperes szerint az opciótól elállhatott, míg a felperes azt állította, hogy az alperest ez a visszalépési jog nem illeti meg.

Ezzel a megállapodással egyidejűleg létrejött a felek között ugyancsak 1934. október 24-én egy kiegészítő megállapodás is, mely szerint a felperes az alperes telepén dolgozza fel a környékbeli piacokon vásárolt baromfi-, tojás- és vadmenyiséget, amelynek céljából az alperes a felperes rendelkezésére bocsátja a telephelyeit. A megállapodás 1934. november 1-től 1935. szeptember 30-ig volt hatályban. A fizetendő ellenérték 35 000 pengő volt. E szerződés szerint is a felperes a birtokában levő és a megállapodás időtartama alatt esetleg birtokába kerülő kontingenst és kedvezményt a felperes számlájára köteles jóváírni a szerződésben jelzett kivételektől eltekintve. Az alperes ugyancsak kötelezte magát arra, hogy sem ő, sem igazgatói, sem pedig K. Sámuel és K. Jenő, illetve e személyek fel- és lemenő ági rokonai sem direkt, sem indirekt módon ezen megállapodás időtartama alatt Magyarország területén baromfit, vadat, gyöngyöst (gyöngytyúkot) és tojást nem vásárolnak. A felperes keresetét arra alapította, hogy a szerződésben meghatározott idő alatt opciós joggal élt, és a vételárat részletekben kívánta megfizetni, de az alperes az opciós jog érvényesítését megtagadta, és kérte a szerződésben feltüntetett ingatlanok tulajdonjogát és az ingóságok megítélését.

A Kartellbíróóság kimondta, hogy a gazdasági versenyt szabályozó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. rendelkezései alá esik minden olyan megállapodás vagy határozat, amely árura vonatkozóan a termelés, a forga-

lom vagy áralakulás tekintetében, vagy egyébként a gazdasági versenyt korlátozó, vagy a versenyt más módon szabályozó kötelezettséget alapít meg.

„Bár az a szerződési hely, amelyre a felperes keresetét alapítja, ingatlanokra és ahhoz tartozó felszerelésekre vonatkozó vételi jogon alapul és így a szerződésnek tárgya nem a tulajdonképpeni árú, ámde ha megállapítható az, hogy e vételi jog megalapításának főcélja árura vonatkozóan a gazdasági versenynek az áralakulás tekintetében való korlátozása, vagy szabályozása és az egész megállapodás csupán e cél érdekében kötöttet és az ingatlanoknak és a hozzá tartozó felszereléseknek a megszerzése is kizárólag e cél érdekében történt volna, úgy a kérdés elbírálásánál nem a szerződésnek kifejezett tárgya, hanem a szerződés által célba vett végeredmény bír döntő jelentőséggel és amennyiben megállapítható, hogy a szerződésnek célja és rendeltetése az 1931. évi XX. t.-c. 1. §-ában meghatározott fogalmi kör alá vonható, úgy erre a szerződésre az 1931. évi XX. t.-c.-nek a rendelkezései alkalmazandók.”³⁰

A bizonyítási eljárás során figyelembe vette a bíróság az alábbi két tanúvallomást. B. M. tanúvallomása szerint a per tárgyává tett ügyletben érdekelt, mert a vételárból, valamint a vállalkozás nyereségéből és veszteségéből 33% megillette. Az ügylet tárgyalásán jelen volt társaival együtt azzal a céllal, hogy „a három környékbeli érdekeltiség a másik rovására megerősödjék és ezzel a többieknek erős konkurenciát csináljon”.³¹

O. L., a felperes vezérigazgatójának eskü alatt tett vallomása szerint az alperesnek a telepét előbb bérlet formájában akarták megszerezni, később pedig meg akarták vásárolni, és pedig azért,

„mert K. Sámuelnek a baromfi szakmában való gazdálkodása határozottan káros volt, olyan politikát folytatott, olyan versenyt támasztott, ami az egész szakmában nagy károkat okozott, heteken és hónapokon keresztül a piacokon tudatosan magasabb árakat fizetett és ezáltal a piacokról a többieket ki akarta szorítani és ezért érdekében állott őt a baromfi szakmából kikapcsolni. Ezért bérelték a telepet már 1933. évben és noha az egész 30.000 P-s bérleti összeget vesztették, ezért akarták tovább bérelni, illetve megvenni a telepet. Ő maga a h.-i alperesi üzletet egészségtelennek tartotta, kijelentette, hogy az üzletet tovább bérelni nem lehet, azt meg kell venni és át kell modernizálni.”³²

A bíróság megállapította, hogy az opció kikötésének és a megállapodásnak a célja az, hogy az alperest és főrésztvevését a piacról kiszorítsák, mert a telep megvásárlásában baromfikereskedő is érdekelt. Ezért kétségtelen, hogy a vitatott szerződés az áralakulás tekintetében a gazdasági versenyt korlátozó, illetve azt szabályozó kötelezettség megalapítását célozta, különösen a vásárra vitt mezőgazdasági cikkek árának szabad alakulását.

A Kartellbíróság szerint kétségtelen, hogy

„a kereset alapjául szolgáló és a felperes részére opciót biztosító megállapodás, minthogy az a gazdasági verseny korlátozására, illetve szabályozására irányul, egész terjedelmében az 1931. évi XX. t.-c. hatálya alá esik. A megállapított tényállás szerint ezt a szerződést ugyan a felperes és az alperes kötötték egymással, ámde a felperes azt nem kizárólag a maga javára, hanem szakmabeli két érdektársa javára is kötötte.”³³

A felek között létrejött megállapodást a már többször hivatkozott kartelltörvény 2. §-a alapján az illetékes miniszterhez nyilvántartás véget be kellett mutatni, amelynek elmaradása annak érvénytelenségét eredményezte.

A fellebbviteli bíróság megállapította, hogy

„a szerződés az 1931. évi XX. t.-c. rendelkezéseire tekintettel bírálendő el, így az bemutatandó, ami meg nem történt, – ámde az volt a jogi álláspontja, hogy a szerződésnek a versenytilalomra vonatkozó kikötése, ha az esetleg semmisnek lenne is minősítendő, a fennforgó körülmények között nem érinti a szerződésnek az adásvételi rendelkezésére vonatkozó érvényesítését, mert a versenytilalom a keresetnek nem tárgya, sőt a felperes annak dacára ragaszkodik a szerződéshez, hogy az alperes annak reá vonatkozó versenytilalmi kikötéseit érvénytelennek állítja és így a felperes a szerződés egységességét nem kívánja érvényesíteni.”³⁴

A Kartellbíróság kimondta, hogy a fellebbezési bíróságnak figyelembe kellett volna venni, hogy felek között létrejött megállapodás az 1931. évi XX. tc. hatálya alá esett.

A bíróság szerint az „anyagi jogszabály”³⁵ kimondta, hogy a részleges semmisség esetében az egész jognyilatkozat megdől, hacsak nem állapítható meg, hogy a nyilatkozatot tevő a szerződést a semmis rész kikötése nélkül is megkötötte volna. Az eljárás során megállapított tényállásból kiderült, hogy a szerződés fő célja, hogy az alperest a piacról eltávolítsa, továbbá hogy a felperes és érdektársai közötti versenyt szabályozza.

A versenytilalmi kikötést az alperesnek és K. Sámuelnek a baromfi- és tojáspiacról való eltávolítása érdekében határozták meg a felek, ezért akarták meg- és bérbe venni az alperesi ingatlanokat és berendezési tárgyakat. Kiderült az is, hogy a felperes a versenytilalom kikötése nélkül és a verseny korlátozását előmozdító felsorolt eszközök nélkül a megállapodásokat nem kötötte volna meg, annál is inkább, mert maga a felperes támadta a felülvizsgálati kérelemben azt, hogy a fellebbviteli bíróság azt állapította meg, hogy a szerződésnek a versenytilalmi kikötéséhez ragaszkodott, „aminek folyománya az, hogy a fent idézett jogszabály alapján az ügylet részleges semmissége dacára is az egész ügylet érvénytelen és így ebből a felperes jogokat nem származtathat”.³⁶ A felperes vitatta, hogy a létrejött megállapodás kartell jellegű, véleménye szerint ezt nem is kellett volna bemutatni az illetékes miniszternek.

A Kartellbíróság végül kimondta, hogy

„a felperes a keresete alapjául szolgáló megállapodásból annak érvénytelensége miatt nem támaszthat jogokat, céltalan annak az elbírálása, hogy az alperes javára kikötött-e a vételi jogtól való visszaléphetés, amiért is a fellebbezési bíróságnak az ellen a döntése ellen intézett támadásoknak az elbírálását, – amellyel az alperes javára visszalépési jog kikötését megállapította, – minthogy céltalant, mellőzni kellett”.³⁷

A bemutatási kötelezettség elmulasztása végett indult eljárás a következő esetben is.

A peres felek a megállapodás tartalma alapján bevételeik 30%-ának beszolgáltatásán felül arra is kötelezték magukat, hogy a jövőben a közösen megállapított és az iparhatósághoz benyújtott áron fognak értékesíteni, hogy a megrendelések begyűjtése érdekében nem fognak a halottas háznak ajánlatot tenni, vagy elmenni, és senkinek sem adnak a megrendelt temetések után jutalékot. Végezetül pedig, hogy az ércoporsó-szükségletüket egy cégtől fogják beszerezni, és pedig azért, hogy ezt a cikket valamennyi peres fél azonos kivitelben és áron tartsa raktáron.

Ezzel a megállapodással a peres felek nyilván arra vállaltak kötelezettséget, hogy a hatóságilag jóváhagyott irányárakon alul nem fognak értékesíteni. A megállapodás árura vonatkozóan a forgalom és az áralakulás tekintetében gazdasági versenyt szabályozó kötelezettséget alapított meg, így az 1931. évi XX. tc. 1. §-a alá esett.

A Kartellbíróóság elfogadta a fellebbviteli bíróságnak azt a megállapítását, hogy ebben a megállapodásban kereskedelmi társaság is részt vett. Sz. város elsőfokú közigazgatási hatóságának iratai ugyanis igazolták, hogy a VI. és a VII. rendű alperesek közösen tartottak fenn egy temetkezési vállalatot. Ez a vállalat tehát közkereseti társaságnak minősült a kereskedelmi törvény (Kt., 1875. évi XXXVII. tc.) 64. §-a alapján.

A Kt. 90. §-a értelmében, ha a közkereseti társaság képviselőre jogosított valamely tagja a társaság nevében kötött jogügyletet, akkor a jogosult és a kötelezett is ez utóbbi lett. Jelen megállapodásban szerződő félként nem maga a közkereseti társaságot jelölték meg, hanem annak tagjait. A szerződést csak a társasági tagok írták alá, vagyis a közkereseti társaság cégszerű aláírása nem szerepelt a dokumentumon.

„Mégis abból, hogy a szerződés a közkereseti társaság üzletkörébe vágó kérdéseket szabályoz, továbbá abból, hogy a kartelszerződés szövege szerint peres felek a köztiük felosztandó közös alapból VI. és VII. r. alpereseknek együttesen biztosítottak egy részt, vagyis őket ebből a szempontból egy személynek tekintették, végül a közigazgatási iratok tartalmával igazolt abból a tényből, hogy a kartelszerződés kiegészítő részét képező ár-szabást VI. és VII. r. alperesek a közkereseti társaság cégszerű aláírásával látták el, nyilván az következik, hogy ezek az alperesek a [...] jelű kartelszerződést, – a többi szerződő fél által is felismerhetően és ezek hozzájárulásával, – a szóban levő közkereseti társaság nevében és részére is kötötték.”³⁸

Megállapítható tehát ebben az esetben is, hogy a megállapodást a miniszternek is be kellett volna mutatni az 1931. évi XX. tc. 2. §-ának első bekezdése és a 19. § értelmében a létrejöttétől számított 15 napon belül, mert annak létrehozásában kereskedelmi társaságok is részt vettek.

Mivel a bemutatás határidőben nem történt meg, ezért a megállapodás érvénytelennek minősült. Anyagi jogszabályaink (1928. évi magánjogi törvényjavaslat) értelmében a semmis szerződés nem vált érvényessé azáltal, hogy a semmisség oka később megszűnt, de ha a felek a semmisség okának megszűnése után a semmis szerződést megerősítették, „egymás irányában kétség esetében akként vannak jogosítva és kötelezve, mintha a szerződés kezdettől fogva érvényes lett volna”.³⁹

A felperes arra hivatkozott, hogy a megállapodást utólag, 1933. szeptember 7-én a miniszternek bemutatták. A Kartellbíróóság úgy vélekedett, hogy ez csak akkor befolyásolta volna a megállapodás érvényességét, ha peres felek azt a bemutatással egyidejűleg vagy később újból megerősítették volna, amire azonban nem került sor.

A Kartellbíróóság éppen erre hivatkozott a következő ügyben, miszerint az eredetileg érvénytelen szerződés érvényessé vált a feleknek azzal a tényével, hogy a bemutatás céljára a szerződésből új példányokat írtak alá, amelyeket aláírástól számított 15 nap alatt a miniszternek bemutatattak.

A megállapodást azonban az érdekelt felek a miniszternek a törvényben előírt idő alatt nem mutatták be. Irányadónak tekintette az eljáró bíróság a fellebbviteli bíróságnak a Pp. 270. §-a szerint történt mérlegelésen alapuló ténymegállapítását, miszerint a szerződés megkötése még 1936 júniusában megtörtént, viszont a felek a megállapodást csak 1936. július 18-án mutatták be. Az alperesek az eredeti szerződés érvényességére nem hivatkozhattak. Ez kívánták kiküszöbölni azzal, hogy a szerződés példányait újból aláírták.

A peres felek között létrejött megállapodás a felperes szabad versenyét korlátozta, de ennek ellenében egyrészt biztosítani kívánta a megállapított mennyiség erejéig felperesnek a versenyben való részvételét azáltal, hogy benzin-töltő állomásoknál a kartelláraknál literenként 2^{1/2} fillérrel alacsonyabb áron árusíthatott benzint, másrészt, ha alul maradt a forgalomba hozható mennyiségnek, akkor a felperesnek a szerződésben meghatározott összeget kellett megtéríteni.

A szerződés tartalmából azt kell megállapítani, hogy az alperesek a térítéssel az általuk kifejtett verseny okozta hátrányokat kívánták a felperesnek kiegyenlíteni. Ebből következett, hogy alperesnek nem kellett kiegyenlíteni az olyan forgalom csökkenéséből előálló hátrányt, ami az alperesek üzleti versenyével okozati kapcsolatba nem hozható.

A megállapodás tárgyául szolgáló áruk forgalmát korlátozó egyéb jogszabály rendelkezése, vagy hatósági intézkedés által előidézett forgalomcsökkenés nem vonja maga után az alperesek térítési kötelezettségét.

„Ámde az alperesek adott esetben a szerződésben megállapított megtérítési kötelezettség megszűnésének, vagy korlátozásának alapjaként nem hivatkozhatnak a benzin és motorkó fogyasztás korlátozása tárgyában kiadott kormányrendeletekre. Ezek a rendeletek ugyanis az egyes vállalatok által forgalomba hozható mennyiséget egyáltalán nem határozzák meg sem mennyiségi, sem a korábbihoz viszonyított %-os meghatározással, hanem egyrészt a benzin és motorkó kiszolgáltatását jegyhez (illetve utalványhoz) kötötték, az elárusítást csak kutakon keresztül engedték meg, másrészt a kiszolgáltatatható mennyiséget kocsik típusok szerint határozták meg.”⁴⁰

Megállapítható, hogy a vállalatok közötti verseny nem szűnt meg, hanem éppen ellenkezőleg, hiszen ezen túl az alperesek is csak töltőállomásokon árusíthatták a fentebb nevezett terméket, így a verseny csak fokozódott.

„Annál inkább meg kell a versenynek ezt a nagyobb lehetőségét állapítani, mert az utóbb kibocsátott rendelet által engedett és minden vállalat által igénybe is vett magas összegű felár mellett a felperes által szedhető, 2^{1/2} illetve 3 fillérrel alacsonyabb ár az ő versenyhelyzetére az alperesekkel szemben előnyt nem jelenthetett.”⁴¹

A Kartellbíróóság megállapította, hogy a fellebbezési bíróság marasztaló döntése anyagi jogszabályt nem sértett.

Az utolsó elemzett ügyben a Kartellbíróóság ítéletében kimondta, hogy a megállapodás tartalmánál fogva kartellszerződést foglal magában, amelynek érvényességéhez tehát az 1931. évi XX. tc. 1. §-a értelmében az írásba foglalás is szükséges. A felek közötti lelevelezés alapján a bíróság

megállapította, „ha az az alperes részéről a megállapodásban részt vett többi céggel szemben meg is történt – a törvény által megkívánt írásba foglalásnak nem tekinthető, mert a törvényszabta írásbeli alakhoz szükséges, hogy a szerződési okiratot mindegyik fél, aki a szerződéssel terhet, vagy kötelezettséget vállal, sajátkező aláírásával lássa el”.⁴² Jelen esetben azonban olyan megállapodás nem készült, amelyen mind a két fél aláírása szerepelt volna, így az írásba foglalás hiánya a megállapodás érvénytelenségét eredményezte. Ezért helyálló a fellebbezési bíróságnak az az álláspontja, hogy a szerződésnek az alperes által történt megszegését a felperes tisztességtelen versenycselekményre hivatkozva nem támadhatta volna meg, hiszen a szerződés érvénytelen.

Érvényes megállapodás hiányában az alperes a képeslapoknak beszerzési áron alul történő árusításával az üzleti tisztességbe ütköző cselekményt sem követett el, mert miként a fellebbezési bíróság ítéletében helyesen kifejtette, a felperes nem adott elő olyan tényeket, ami alapján azt lehetett volna megállapítani, „hogy az áron alul való árusítás gazdasági indokoltság nélkül, pusztán a versenytársak szándékos megkárosítására és tönkretételére irányul”.⁴³

Az ismertetett ügyek kapcsán kijelenthető, hogy a Kartellbíróóság szerepe erősen közigazgatási természetű volt a közérdekű perek kapcsán. A törvény megalkotása és gyakorlata során figyelembe kellett venni a bírói függetlenség elvét. A miniszteri beavatkozás lehetősége ezért csak a közérdek, a közgazdaság és a közjó védelmének esetében nyílt meg. Ellenkező esetben a „bíróóságok csak végrehajtó szervévé válnának” a kormányzati akaratnak, „a közigazgatási hatóságnak és így a bírói függetlenség révén nyújtott biztosíték voltaképp értéktelenné válhatna”, ami a hatalmi ágak elválasztását veszélyeztette volna.⁴⁴

VARGA, NORBERT

Der Prozess im öffentlichen Interesse im Kartellrecht (Zusammenfassung)

Die selbständige Regulierung des Kartellrechts wurde notwendig wegen der Wirtschaftskrise in der Zwischenkriegszeit, so das Gesetz XX von 1931 (das sog. Kartellgesetz) schuf das Kartellgericht.

Das Kartellgesetz regulierte die Staatsführung über die Kartelle, die mit der Umbildung des Prozesses im öffentlichen Interesse verwirklicht werden konnte. Das ungarische

Kartellgesetz verfügte nicht über das Kartellprivatrecht. Die Grundprinzipien des Privatrechts wurden auf dem Gebiet des Kartellrechts übernommen. In meinem Aufsatz beschäftige ich mich mit dem Zuständigkeitsbereich und der Rechtspraxis vom Kartellgericht mit besonderer Berücksichtigung von den Rechtsfällen aus der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts.

Jegyzetek

A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00198/18/9) támogatásával készült.

¹ A Kartellbíróóság szervezetiéről: A kartelljavaslat. *Magyar Gyáripar*, 1930. 12. sz. 11–13. p.; Zsitvay kartelltörvényjavaslatának szövege. *Budapesti Hírlap*, 1930. 153. sz. 13. p.; A kartelltörvény tervezete. *Gyáripar*, 1930. 7–8. sz. 3–4. p.; Nádas László: A kartelltörvénytervezet. *Jogtudományi Közöny*, 1930. 21. sz. 190–191. p.; Kartelek. *Ügyvédi Kamarai Közöny*, 1931. 1–2. sz. 78. p.; Gombos Katalin: A Kartellbíróóság és a Kartellbizottság tagjainak élete. *Versenytiükör*,

2016, különsz. 96–105. p.; Kovács György: A kartellkérdés és -szabályozás gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai háttere a két világháború közötti magyar közgondolkodásban. *Versenytiükör*, 2016, különsz. 14–38. p. Varga Norbert: Kartell eljárásjog szabályozása és gyakorlata különös tekintettel a Kartellbíróóság működésére. *Versenytiükör*, 2016, különsz. 84–95. p.

² Ranschburg Nándor: A Kartellbíróóság hatásköre és viszonya a rendes és választott bíróságokhoz. *Kartelljog Tára*, 1932. 1. sz. 1. p.

³ Ranschburg 1932, 2. p.; A kartelltörvény alkalmazása. Kartellszerződés fogalma. *Közgazdasági Értesítő*, 1937. 39. sz. 7–8. p.

- ⁴ Dobrovics Károly: A karteljogi hatóságok ellentétes döntései. *Közgazdasági Értesítő*, 1933. 37. sz. 3. p.
- ⁵ Dobrovics 1933, 4. p.
- ⁶ A közérdek védelmét szolgálja a Kartellbíróóság a törvényjavaslat indokolása szerint. Kornfeld Mór: Törvény a kartelekéről. *Magyar Szemle*, 1927. 9–12. sz. 167–168. p.; Szabó István: A kartellfelügyelet szervezete és hatásköre az 1931. évi XX. törvénycikk nyomán. *Versenytiükör*, 2016. különsz. 75–76. p.; Stipta István: A gazdasági versenyt szabályzó megállapodásokról szóló 1931. évi XX. tc. hazai előzményei. *Versenytiükör*, 2016. különsz. 61–62. p.
- ⁷ Ranschburg 1932, 3. p.
- ⁸ Ranschburg 1932, 4. p. Dobrovics Károly: Kartelmegállapodás és kartelműködés. *Közgazdasági Értesítő*, 1933. 40. sz. 16. p.
- ⁹ Ranschburg 1932, 4. p.
- ¹⁰ Ranschburg 1932, 6. p.; Krusóczki Bence: A tisztességtelen verseny a Szegedi Királyi Ítéltábla joggyakorlatában. *FORVM Publicationes Discipulorum Iurisprudentiae*, 2018. 1. sz. 253–254. p.
- ¹¹ Dobrovics Károly: A közérdekű per. *Közgazdasági Értesítő*, 1932. 23. sz. 14. p.
- ¹² Márkus György: A kartelek törvényes szabályozásáról. *Budapesti Szemle*, 1929. 213. kötet, 426. p.; Dobrovics 1933, 9. p.
- ¹³ Ranschburg 1932, 7. p.
- ¹⁴ Ranschburg 1932, 7. p. Magánszemély felperes nem lehetett. Vö. Kelemen Sándor: Perlési jogot a kartellbíróóság előtt. *Pesti Napló*, 1936. 103. sz. 4–5. p.
- ¹⁵ Ranschburg 1932, 8. p. Lásd még Kőházi Endre: Karteljogi bírói gyakorlat. *Közgazdasági Értesítő*, 1934. 12. sz. 19. p.; A Kartellbíróóság megsemmisítette a be nem mutatott kartelszerződés alapján hozott választottbíróági ítéletet. *Budapesti Hírlap*, 1932. 140. sz. 10. p.; Kartellügyben hozott választottbíróági ítélet érvénytelenítése. *Közgazdasági Értesítő*, 1938. 3. sz. 65–66. p.; Homoki-Nagy Mária: Kartelszerződések a gyakorlatban. *Versenytiükör*, 2017. különsz. 6. 12. p.
- ¹⁶ A kartelltörvény hatálybalépítéséről: 5381/1931. M. E. számú rendelet. P. IV. 3013/1932. In Nizsalovszky Endre, Petrovay Zoltán, Térfy Béla, Zehery Lajos (szerk.): *Grill-féle Új Döntvénytár*. (GDt.) XXV. köt. 1931–1932. Budapest, 1933, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 577. p.
- ¹⁷ P. IV. 3013/1932. GDt. XXV. köt. 577. p.
- ¹⁸ P. IV. 5261/1932. GDt. XXVI. köt. 740–741. p. A Kartellbíróóság ebben az ítéletében azt is kimondta, hogy a közérdekű kereset benyújtásához „nem szükséges a közérdek sérelme, hanem elegendő a törvényben körülírt valamelyik másik kritérium fennforgása is”. Egy elvi jelentőségű ítélet. *Pesti Napló*, 1932. 184. sz. 7. p.
- ¹⁹ P. IV. 5261/1932. GDt. XXVI. köt. 740–741. p. A szénkartell vesszőfutása a kartellbíróóság előtt. *Pesti Napló*, 1932. 286. sz. 6. p.; Kőházi Endre: Karteljogi bírói gyakorlat. *Közgazdasági Értesítő*, 1934. 15. sz. 8–9. p.
- ²⁰ A Kartellbíróóság hivatkozott a már említett P. IV. 3013/1932 sz. ügyre. P. IV. 5261/1932. GDt. XXVI. köt. 740–741. p.
- ²¹ P. IV. 5261/1932. GDt. XXVI. köt. 741. p.
- ²² P. IV. 5261/1932. GDt. XXVI. köt. 741. p. Az I. és a II. rendű alpereseknek a per költséget az 1931. évi XX. tc. 9. §-a és az 1911. évi I. tc. 425. §-a alapján kellett megfizetniük.
- ²³ P. IV. 4642/1933. GDt. XXVI. köt. 681–682. p.
- ²⁴ P. IV. 4642/1933. GDt. XXVI. köt. 682. p.
- ²⁵ P. IV. 4642/1933. GDt. XXVI. köt. 682. p.
- ²⁶ Az „Sz.” jelzés nem azonosítható a jogeset alapján. P. VII. 3616/1935. GDt. XXIX. köt. 657. p.
- ²⁷ P. VII. 3616/1935. GDt. XXIX. köt. 657. p.
- ²⁸ P. VII. 3616/1935. GDt. XXIX. köt. 657–658. p.
- ²⁹ P. VII. 3616/1935. GDt. XXIX. köt. 659. p.
- ³⁰ P. V. 681/1936. GDt. XXIX. köt. 661. p.
- ³¹ P. V. 681/1936. GDt. XXIX. köt. 661. p.
- ³² P. V. 681/1936. GDt. XXIX. köt. 661–662. p.
- ³³ P. V. 681/1936. GDt. XXIX. köt. 662. p.
- ³⁴ P. V. 681/1936. GDt. XXIX. köt. 662. p.
- ³⁵ Jelen esetben a Kúria az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat vonatkozó rendelkezésére hivatkozott (1010. §).
- ³⁶ P. V. 681/1936. GDt. XXIX. köt. 663. p.
- ³⁷ P. V. 681/1936. GDt. XXIX. köt. 663. p.
- ³⁸ P. IV. 19/1936. GDt. XXIX. köt. 664. p.
- ³⁹ P. IV. 19/1936. GDt. XXIX. köt. 664. p.
- ⁴⁰ P. IV. 1284/1942. GDt. XXXV. köt. 499. p.
- ⁴¹ P. IV. 1284/1942. GDt. XXXV. köt. 499. p.
- ⁴² P. IV. 2964/1936. GDt. XXX. köt. 753. p.
- ⁴³ P. IV. 1284/1942. GDt. XXX. köt. 753. p.
- ⁴⁴ Dobrovics 1933, 10. p.

I. Bevezetés

Az ókori Rómában gyakran előfordult, hogy ugyanazon gyámolt számára egyidejűleg több gyámot is rendeltek. A többes gyámság esetén azonban praktikus okokból többnyire csak a gyámok egyikét ruházták fel a tényleges ügyviteli jogkörökkel, illetve adott esetben a gyámolt vagyonának kezelését ügykörök szerint vagy – ha a gyámoltnak különböző provinciákban volt vagyona – provinciák szerint osztották fel a gyámok között. Ha valamilyen oknál fogva egyik gyámot sem ruházták fel a kizárólagos ügyvitel jogával, és köztük a vagyonkezelés *magistratus* általi felosztására sem került sor, a gyámtársaknak közösen kellett kezelniük a gyámolt vagyonát.² Ez utóbbi esetben a gyámtársak egyetemleges adósként feleltek a gyámolt felé.³ Azonban, ha a közös ügyvitelből eredően végül csupán az egyiknek kellett a gyámolttal szemben helytállnia, vagy ha egyikükkel szemben a gyámolt kizárólag a másik gyámtársnak felróhatóan keletkezett károk megtérítése céljából indított pert, a perbe fogott és

Újvári Emese

A gyámok megtérítési igényének eszközei többes gyámság esetén a római jogban

Különös tekintettel a fizető gyámtársat megillető *utilis actio* jellegére¹

fizető gyámnak többnyire megtérítési igénye keletkezett a gyámtársaival szemben.⁴

A két legfontosabb jogeszközt, amely megtérítési igényük érvényesítése céljából a gyámok rendelkezésére állt,